

אפשר אין לאסור בחבלה זו דהקזת דם (אגרות משה)

החובל בעצמו

פתחא דסוגיא

הרי [שאסור] לחבול בעצמו גם כן שלא במתכוון, אף דבמתכוון בכהאי גוונא ודאי יש איסור, ולכן יש לומר גם ברבי עקיבא היה החבלה שלא במתכוון, וכן משמע באבות דר' נתן דמייתי שם גם כן המעשה דמיתת ר' אלעזר כמו בסנהדרין, וכתוב שם לאחר שבת בא רבי עקיבא ומצאו באריסרטי שבא מקסרי ללוד מיד קרע את בגדיו ותלש בשעריו והיה דמו שותת ונופל לארץ והיה צועק ובוכה וכו' ע"ש, ולא כתוב שם הלשון שהיה מכה על בשרו, וזה ראייה דגם בסנהדרין לא נאמר כן שהכה בכוונה בבשרו למען יהיה דמו שותת, ולכן מה שהביא הש"ך ביר"ד בשם הראשונים להלכה להתיר לחבול בעצמו על אדם גדול אם עושה מפני צער וכבוד התורה לעניות דעתו צריך עיון (ערוך לני יבמות יג).

ביאורא דתלמודא

לא מבעיא בושת - הוואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו וביישו ביה אחרים לא מפטרי בהכי (רש"י). **דאין אדם רשאי לחבל בעצמו** - חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הוואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחרני עלויה אפילו הכי חייבין (רש"י). **יכול נשבע להרע בעצמו** - כגון לחבול (ים של שלמה). **תלמוד לומר להרע או להטיב** - מפרש להרע ולהיטיב ביושב בתענית דאף שהוא רע לגופו מכל מקום כיון שיש בו קצת מצוה חל עליו השבועה (פנים יפות ויקרא ה ד). **אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע** - יצא הנשבע להרע לאחרים, דלית ליה רשות (מזרחי ויקרא ה ד). **דכוותה גבי הרעת אחרים** - דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב, תלמוד לומר להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (רש"י). **דמהדק להו באנדרונא** - סוגון בחדר ואין להם מה לאכול (רש"י). **למאן דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו** - סבירא ליה דגם בקללה של צערא דגופא בעלמא. כגון שקלל עצמו שתשבר רגלו או ידו, וכיוצא בזה הוה ליה בכלל הך קרא דהשמור לך ושמור נפשך (ביאור על ספה"מ לרס"ג לאוין ל"ת מז). **ואיכא מאן דאמר אדם רשאי לחבל בעצמו** - דבקטלא כולי עלמא מודו דאסרה תורה. אף על גב דלמאן דאמר אדם רשאי לחבל בעצמו. קטלא לאו משום צערא דגופא הוא דאסור (ביאור על ספה"מ לרס"ג לאוין ל"ת מז).

ליקוטיא דתלמודא

שנו רבותינו (בבא קמא צא): האם רשאי לחבול בעצמו:

הכי קאמר ליה לא מבעיא בושת, דאדם רשאי לבייש את עצמו, אלא אפילו חבלה, דאין אדם רשאי לחבל בעצמו, אחרים שחבלו בו חייבין. ואין אדם רשאי לחבל בעצמו, והתניא יכול נשבע להרע בעצמו ולא הרע יהא פטור, תלמוד לומר להרע או להטיב, מה הטבה רשות, אף הרעה רשות, אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע, אמר שמואל באשב בתענית. דכוותה גבי הרעת אחרים להשיבם בתענית, אחרים מי מיתבי להו בתעניתא, אין דמהדק להו באנדרונא. והתניא איזהו הרעת אחרים, אכה פלוני ואפצע את מוחו. אלא תנאי היא, דאיכא למאן דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו, ואיכא מאן דאמר אדם רשאי לחבל בעצמו. מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו, אילימא האי תנא הוא, דתניא ואך את דמכס לנפשותיכם אדרש, ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרש את דמכס. ודלמא קטלא שאני, אלא האי תנא הוא, דתניא מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי, אמר רבי אלעזר שמעתי, שהמקרע על המת יותר מדאי לוקה משום בל תשחית, וכל שכן גופו. ודלמא בגדים שאני, דפסידא דלא הדר הוא כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבודתא, ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היוזמי והגא, מדלי להו למאניה, אמר זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה. אלא האי תנא הוא, דתניא אמר ר' אלעזר הקפר ברבי, מה תלמוד לומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה, אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה.

אור תורה

ואך את דמכס לנפשותיכם אדרש מיד כל תיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם. (בראשית ט ה)

ועשה הכהן אהרן לחטאת ואהרן לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקרב את ראשו ביום ההוא. (במדרו יא)

האידינא אליבא דשמעתא

החובל בעצמו לצורך

אמרו ז"ל בסוגייתנו דלדעת רבי עקיבא אין רשאי האדם לחבול בעצמו, וכתב בתוספות (בבא קמא צא: ד"ה אלא) שאף לצורך אסור, וז"ל: 'ואורי' דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבול אפילו לצורך כגון אשה שטפחה על ראשה, וכן היא דאך את דמכם שהרג את עצמו בשביל שום דבר שירא וכן מקרע על המת זהו לצורך'. ע"כ. ומדברי הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"א) משמע דאיסור החובל בעצמו הוא בכלל האיסור להכות כל אדם, ולכן רק בדרך מריבה הרי הוא עובר על לאו, וז"ל: 'אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישאל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה'.

וכן כתב להלכה באגרות משה (ח"מ ח"א סימן ק"ג) אמנם כתב עוד בדבריו דלצורך רפואה וודאי שרי, וז"ל הנצרך לענינו: 'פליגי תנאי שר' עקיבא דבמתניתין סובר דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, ור' עקיבא בברייתא סובר דאדם רשאי לחבול בעצמו, והרמב"ם רפ"ה מחובל פסק דאסור לחבול בעצמו. ובתוספות מפורש שלמאן דאוסר הוא אפילו לצורך, ואם כן אסור אף שהוא לצורך הרוחת ממון, אבל בחבלה זו להוציא דם על פי השגחת הרופאים יש טעם גדול שלא לאסור, דהא מצינו שבדורות הקודמים היו נוהגין להקזיז דם אף רק לאקולי כמפורש בשבת דף קכ"ט, ולכן אפשר אין לאסור בחבלה זו דהקזת דם. והרוצה להקל אין למחות בו כיון שהיא סברא גדולה'.

ובטור (ח"מ סימן ת"כ) פסק כהאי תנא דסבר שמותר לחבול בעצמו, ובחוות יאיר (סימן קס"א) כתב דהטעם הוא למאן דאמר דאסור הוא משום כל תשחית, וז"ל: 'ותנן במשנה החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור, ולמה לא יורשה שהרי מחיל לנפשיה מכל מקום הקפידה תורה ואמרה ושמתם לנפשותיכם וגם על הממון הקפידה מבל תשחית בכמה גוונא, וכן אמרו הקוצץ נטיותיו אף על פי שאינו רשאי'. ע"כ. ולפי דבריו יהא רשאי לחבול בעצמו אם הוא לצורך. וכתב ביס של שלמה (בבא קמא פ"ח סימן נ"ט) דהיות דהטעם הוא משום כל תשחית, אף למאן דאמר דמותר לחבול בעצמו, כל זה הוא

רק לצורך, וז"ל: 'והנה פסק הטור בשם הרמ"ה, הא דאמרינן שאין אדם רשאי לחבול בעצמו אינה הלכה. ומסתמא שסבר הלכה כברייתא דמה הטבה רשות, שנאמר בהדיא שרשאי. אבל ברייתא דרבי אלעזר הקפר היא דרשה בעלמא, ולא איירי בעניין חבלה כלל. ומכל מקום אפילו לפירוש הרמ"ה אינו מותר אלא לצורך. דאי לא לצורך לכולי עלמא אסור, אפילו להזיק בגדים ושאר דברים, משום כל תשחית'.

לחבול על מת

אמרו ז"ל (יבמות ג:) דמדאורייתא אסור לעשות חבורה על מת, וכתב בתוספות שם ד"ה דאמר דהא דאמרינן בסנהדרין (סח.) דרבי עקיבא היה מכה בעצמו על פטירת ר' אלעזר עד שהיה דמו שותת, הוא מחמת שזה לא היה דרך שריטה, או שהיה מצטער על התורה, ומדבריו שמעינן דעל תלמיד חכם שמת שרי לחבול בעצמו. ועיין עוד בדברי התוספות (עבודה זרה יא. ד"ה עוקרין) שכתב דכבודו של מלך דוחה צער בעלי חיים וכל תשחית. ובשולחן ערוך (יו"ד סימן ק"פ) כתב ב' דעות בענין ההכאה על מת, וז"ל: 'יש מי שאומר דדוקא שריטה, אבל אם מכה בידו על בשרו עד שדמו שותת, מותר. ויש מי שאוסר'. ע"כ. ובש"ך שם סק"י כתב דעל אדם גדול שרי לכולי עלמא.

חבלה לצורך רפואה

כתב בקובץ הערות (סימן ע אות א) דחבלה לצורך רפואה שרי לכולי עלמא, וז"ל: 'כיון דהוא תיקון להנחבל אינו חבלה כלל. דהאב המכה בנו הוא כדי לתקנו על להבא, וכן במילה הוא תיקון על להבא, שלא יהא ערל'. ע"כ. וכן כתב בחלקת יעקב (ה"ג סימן ל"א) וז"ל: 'תבנא לדידך, לחתוך אבר להתרפא מצערו יש לנו הלכה פסוקה בטור וש"ע דמותה, ואין בזה משום חובל לעצמו. דומה לזה מצינו גם לענין בית הכנסת דאסור לסתרה, ועל מנת לבנות מותר, כמבואר ברמ"א. ואם כן בגופו של אדם נמי, כשסותר על מנת לבנות מקרי בונה'. ע"כ. ועיין עוד מה שכתב באגרות משה (ח"מ ח"ב סימן ס"ד) דשרי מטעם זה לעשות ניתוח לצורך יפוי המראה, כדי שעל ידי זה תוכל הנערה להנשא יותר בקל, עי"ש דבריו באריכות.

עומקא דסוגיא

ב. כתב בחתם (שבת קכ:) דמה שכתב הרמב"ם שאין חוזרין על ציצין המעכבין את המילה אף בחול, הוא משום איסור חבלה. וכן כתב בדברי חיים (ח"ב י"ד סימן ק"ד) דיש איסור חבלה במקום שאינו אלא הידור מצוה. ועיין בבעל הטורים (בראשית י"ז כו) שביאר שלטעם זה קיים אברהם אבינו כל התורה רק אחר שמל עצמו. ועיין עוד מה שכתב בפנים יפות שם שלכן לא מל אברהם אבינו עצמו קודם שנצטווה כיון דאיסור חבלה שייך אף בבני נח.

א. גבי איסור החבלה בעצמו כתב הר"ן (שבועות כג:) דכיון דאמרינן גבי נזיר המצער עצמו שנקרא חוטא ממה שנאמר וכיפר מאשר חטא על הנפש מכאן שהאיסור בחובל עצמו הוא מדאורייתא, ובתומים (ח"מ סימן כ"ז סק"א) כתב גם דהוא מדאורייתא וילפינן ממה שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאוד. ועיין בלחם משנה (הלכות דעות פ"ג ה"א) כתב דאף הנזיר אינו חוטא מדאורייתא אלא מדרבנן ואסמכוהו רבנן, וכן משמע במאירי (בבא קמא צא:) שכתב דאף על פי שאמרו דאין רשאי לחבול בעצמו, אם נשבע שיחבול עצמו, שבועה חלה עליו.

בגופו של אדם נמי כשסותר על מנת לבנות מקרי בונה (חלקת יעקב)

מראי מקומות

- א. בבא קמא צא:
- ב. חידושי הר"ן שבועות כג:
- ג. תומים חושן משפט סימן כ"ז סק"א
- ד. לחם משנה הלכות דעות פ"ג ה"א
- ה. מאירי בבא קמא צא:
- ו. בבא קמא צא: תוד"ה אלא
- ז. רמב"ם הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"א
- ח. אגרו"מ ח"מ ח"א סימן ק"ג
- ט. טור חושן משפט סימן ת"כ
- י. חוות יאיר סימן קס"ג
- יא. יס של שלמה בבא קמא פ"ח סימן נ"ט
- יב. יבמות ג:
- יג. סנהדרין סח.
- יד. עבודה זרה יא. תוד"ה עוקרין
- טו. שר"ע יורה דעה סימן ק"פ
- טז. קובץ הערות סימן ע אות א
- יז. חלקת יעקב ח"ג סימן ל"א
- יח. אגרות משה ח"מ ח"ב סימן ס"ד
- יט. חתם סופר שבת קכ:
- כ. שר"ת דברי חיים ח"ב י"ד סימן ק"ד
- כא. בעל הטורים בראשית יז כו